

Könyvkritikai esszé: Daniel Bell, *A kínai modell: Political Meritocracy and the Limits of Democracy* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2015); Minxin Pei, *China's Crony Capitalism: The Dynamics of Regime Decay* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016); Stein Ringen, *The Perfect Dictatorship: China in the 21st Century* (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2016); és Bruce Dickson, *The Dictator's Dilemma: The Chinese Communist Party's Strategy for Survival* (Oxford: Oxford University Press, 2016).

"A kínai modell" Mennyire sikeres a kínai rezsim?

Kharis Templeman

Ha manapság bármelyik nagyobb könyvesboltban körülnéz, a bestsellerek polcain új könyvek tömkelegét találja, amelyek a Kínai Népköztársaság (KNK) felemelkedését és az Egyesült Államok vezetete világrendre jelentett veszélyt harsogják. A borítójuk elárulja a cselekményt: *Amikor Kína uralja a világot, Kína titkos stratégiája Amerika globális szuperhatalomként való leváltására, Háborúra ítélve, Mit jelent a világ számára Kína militarizmusa*, és így tovább.¹ Ezekben a könyvekben a grandiózus címek iránti vonzalmon kívül közös az a feltételezés, hogy Kína jelenlegi gyors növekedése töretlenül folytatódik. Az ország fejlődését példátlanul gyorsnak jellemzik, amelyet egy egzotikus, szinte varázslatos gazdasági növekedési gépezet hajt, amely - hacsak nem történik külső beavatkozás - még legalább egy generáción át megállíthatatlanul növeli Kína befolyását és pozícióját a világban.

De ha egy polccal lejjebb megyünk, akkor a címek pont az ellenkezőjét állítják: Kína ma rendkívül sebezhető, és nem a globális dominancia, hanem a stagnálás, a belpolitikai zavarok vagy akár az összeomlás felé tart. David Shambaugh *China's Future* című könyve például arra figyelmeztet, hogy Kína uralkodó kommunista pártja számára a legvalószínűbb út nem a megfiatalodás.

Kharis Templeman a Stanford Egyetem Freeman Spogli Nemzetközi Tanulmányok Intézetének társadalomtudományi kutatója és a Tajvani Demokrácia Projekt programvezetője.

<kharis@stanford.edu>

¹ Martin Jacques, *Amikor Kína uralja a világot: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order* (New York: Penguin Books); Michael Pillsbury, *The Hundred Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower* (New York: Henry Holt, 2015); Graham Allison, *Destined for War: Can America and China Escape the Thucydides Trap?* (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2017); valamint Peter Navarro és Gordon G. Chang, *Crouching Tiger: What China's Militarism Means for the World* (Amherst, NY: Prometheus Books, 2015).

hanem inkább elhúzódnó hanyatlás, és más címek is hasonló eseteket mutatnak be: Kína *garantált buborékja*, *Hogyan vezet Kína gazdasági összeomlása globális depresszióhoz*, és a legütősebb: *Miért nem Kína fogja uralni a világot*.²

Bármennyire is ellentmondásos ez a két nézőpont, közös bennük ajövő megjóslásának buzgósága, amely a jelenről nem vesz tudomást. Ez sajnálatos, mert csak Kína jelenlegi politikai rendszerének árnyaltabb megértése révén tudjuk meghatározni, hogy melyik jövő a valószínűbb. Ha egy kicsit alaposabban keresünk, lenyűgözően sok új, átgondolt tanulmányt találunk, amelyek a kínai rendszert a politikai rend érthető rendszereként értékelik, világos erősségekkel, gyengeségekkel és megkülönböztető jegyekkel. A Kínai Népköztársasággal kapcsolatos legjobb kutatások nagy része ma már tudatosan összehasonlító perspektívát alkalmaz, és olyan politikai rendszerként kezeli, amely bár fontos szempontból egyedülálló, mégsem olyan egzotikus, hogy ne használhatnánk a társadalomtudományok hagyományos elemzési eszközeit és fogalmait a tanulmányozásához.

Kína mérete például valóban kivételes - de tegyük félre a számadatokat 1,37 milliárd ember, és ha az egy főre jutó növekedést figyelembe vesszük, akkor az elmúlt három évtized gazdasági teljesítménye hirtelen nem áll távol attól, amit Dél-Korea, Tajvan, Szingapúr, Hongkong és korábban Japán tapasztalt hasonló időszakban. Ha a KNK-t összehasonlítjuk ezekkel a többi kelet-ázsiai "tigrissel", hasznos viszonyítási pontokat kapunk, amelyekhez képest értékelhetjük a rezsim fejlődési modelljét - és néhány provokatív utalást a lehetséges jövőre nézve. A Kínai Népköztársaság szintén autokratikus, lenini típusú egypártrendszer, és ilyeneket máshol is láttunk már a világon: a leghíresebbek természetesen a Szovjetunióban, de ma Vietnámban is, és egy érdekes párhuzamban Tajvanon is, több mint negyven éven át a Kuomintang (KMT) alatt. A Kínai Kommunista Párt (KKP) uralma alatt álló KNK a pártatlan, érdemeken alapuló államon keresztül történő centralizált kormányzás hosszú hagyományának örököse - a politikai rendnek ez a formája Kínában több mint tizennyolc évszázaddal az európai első megtestesülései előtt alakult ki.³ A kínai állam azonban már régóta nem vezető szerepet tölt be a modern bürokráciák között, és a mai kínai politikai rendszer gyengeségeiből - például az endemikus korrupció, az átláthatatlan és ellentmondásos politikák és a gyenge jogállamiság - sokat megérthetünk, ha elgondolkodunk a minden hierarchikus szervezetet sújtó megbízó-ügynök problémákon.

Ebben az áttekintő esszében az összehasonlító kérdéssel foglalkozom, amely a következők középpontjában áll.

² David Shambaugh, *China's Future* (Malden, MA: Polity Press, 2016); James R. Gorrie, *The China Crisis: How China's Economic Collapse Will Lead to a Global Depression* (Hoboken, NJ: Wiley, 2013); Ning Zhu, *China's Guaranteed Bubble: How Implicit Government Support Has Propelled China's Economy While Creating Systemic Risk* (New York: McGraw Hill, 2016); és Ho-fung Hung, *The China Boom: Why China Will Not Rule the World* (New York: Columbia University Press, 2016).

³ Francis Fukuyama, *A politikai rend eredete: Az emberiség előtti időktől a francia forradalomig*

(New York: Farrar, Strauss, and Giroux, 2011), 110-138.

a Kínával kapcsolatos legmeggyőzőbb legújabb kutatások: *Mennyire sikeres a kínai rezsim?* Mit mondanak a legújabb kutatások arról, hogy a Kínai Népköztársaság hogyan viszonyul versenytársaihoz és társaihoz a régióban és azon túl? Miben valóban kivételes, és miben nem? És ha Kína közös fejlődési pályán halad más példákkal, mit tudunk arról, hogy mi következett ezután? A "siker" természetesen egy terhelt fogalom; ebben az esszében annak fényében vizsgálom meg, hogy négy, a témában nemrégiben megjelent könyv miként jellemzi és értékeli a rendszer teljesítményét: Daniel A. Bell: *The China Model*, Minxin Pei: *China's Crony Capitalism*, Stein Ringen: *The Perfect Dictatorship* és Bruce Dickson: *The Dictator's Dilemma*.

Eljutni Szingapúrba: "A kínai modell" mint demokrácia nélküli jó kormányzás

A nemzetközi külföldi segélyezési körökben a politikai fejlődést általában úgy írják le, mint a "Dániába való eljutás" folyamatát, azaz a professzionális, érdemeken alapuló közszolgálat, a jogállamiságot pártatlanul érvényesítő, független és elismert igazságszolgáltatási rendszer, valamint a rendszeres demokratikus választások révén a polgárok felé elszámoltatható, felelős kormányzat kiépítését. Ezek az intézményi jellemzők alkotják a politikai rend modern liberális demokratikus formájának - ahogyan Frank Fukuyama nevezte - "háromlábú" magját, ahogyan azt a mai Dánia példázza. A hidegháború vége óta a nemzetközi fejlesztési segélyek nagy részének célja az volt, hogy forrásokat és tanácsokat nyújtson a háromlábú rendszer gyengébb lábainak megerősítéséhez, és a fejlődő államokat közelebb vigye ehhez az ideáltípushoz.⁴

A kínai elit hosszú időn keresztül más célt hirdetett: "Szingapúrba jutni". A szingapúri rendszer több okból is vonzó volt a kínai vezetők számára, mint a nyugati, liberális, többpárti demokrácia alternatívája.⁵ Egyrészt Szingapúr gyors gazdasági fejlődése, minimális korrupció és széleskörűen megosztott gazdasági előnyök mellett példamutató: a délkelet-ázsiai szegény, bizonytalan és újonnan függetlenné vált városállamból kiindulva Szingapúr öt évtizeden át szinte töretlen növekedést tudhat maga mögött, és a világ egyik legmagasabb életszínvonalát érte el. Ugyanezen idő alatt a brit gyarmati örökségre építve rendkívül hatékony, meritokratikus állami bürokráciát és szilárdan beágyazott, széles körben elismert jogrendszert alakított ki. Napjainkban mind a korrupcióellenes, mind a jogállamisági téren folyamatosan az élvonalban vagy annak közelében szerepel.

⁴ Fukuyama, *The Origins of Political Order*, 14-19, és Brian Levy, *Working with the Grain: Integrating Governance and Growth in Development Strategies* (Oxford: Oxford University Press, 2014). Lásd még Francis Fukuyama, *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy* (New York: Farrar, Strauss, and Giroux, 2014), 23-39.

⁵ Stephan Ortmann és Mark R. Thompson, "China and the 'Singapore Model'," *Journal of Democracy* 27, no. 1 (2016): 39-48. Ortmann és Thompson baljósan megjegyzik, hogy a szingapúri modell vonzereje a kínai elit számára az elmúlt években csökkent.

a világ országainak rangsorában, és a Fukuyama-féle pártatlan állam és jogállamiság dimenzióiban közel áll a plátói ideálhoz. Mindezt azonban anélkül érte el, hogy jelentős politikai liberalizációt engedett volna meg: a választásokat, a médiát és a politikai rendszert továbbra is a kormányzó Népi Akciópárt (PAP) uralja, amely a függetlenség óta töretlen ellenőrzést gyakorol az állam felett. Nem nehéz belátni, hogy ez a példa miért olyan vonzó a KKP elitje számára, hiszen azt mutatja, hogy a meritokratikus, korrupciómentes bürokrácia és a jogállamiság együtt létezhet a megkérdőjelezhetetlen egypárti uralommal. Szingapúr egyfajta bizonyíték arra, hogy amit a kínai vezetők állítólag akarnak, az a mai világban valóban megvalósítható.

A szingapúri kivételesség csodálói közül talán senki sem szerzett akkora hírnevet Kínán kívül, mint Daniel A. Bell, egy kanadai, aki a pekingi Cshinghua Egyetemen politikai filozófiát tanít. Bell legutóbbi könyve, *A kínai modell: Political Meritocracy and the Limits of Democracy (Politikai meritokrácia és a demokrácia határai)* című könyvét a kínai politikai rendszer normatív védelmének szánja. Míg Fukuyama híres érvelése szerint a liberális demokrácia az egyetlen olyan politikai rend, amely hosszú távon valóban legitim lehet a modern világban, Bell azt állítja, hogy a kínai rezsim ehelyett egy életképes, nem demokratikus alternatívát, a *politikai meritokráciát* követi, amely a pártatlan államot és a jogállamiságot ötvözi anélkül, hogy a demokratikus elszámoltathatósághoz csatlakozna.⁶ A meritokrácia számos előnyt ígér a demokráciával szemben. Ezek közül a legfontosabb, hogy biztosítja a jó vezetők kiválasztását és előléptetését - a legnagyobb tehetséggel és a legjobb jellemmel rendelkező, eredményeik és képességeik alapján kiválasztott emberekét, akik hosszú távon a köz érdekében kormányoznak. Elkerüli továbbá a választási demokrácia romboló túlkapasait: a választók tudatlanságát, a politikusok rövid távú gondolkodását és tapasztalatlanságát, valamint a sebezhető kisebbségek fenyegetettségét, egyéb hibák mellett.

Bell elismeri, hogy a mai kínai rendszer nem tükrözi tökéletesen a meritokratikus eszményt, de azt állítja, hogy mégis ebbe az irányba halad, ha lassan is, de halad. A KKP a Mao utáni korszakban számos meritokratikus reformot hajtott végre a párton belül: megemelte az oktatási követelményeket, szigorú hivatali idő- és korhatárokat vezetett be a közhivatalok betöltésére, gyakran váltogatta a helyi vezetőket, és rendszeres teljesítményértékelést végzett. A magasabb tisztségekbe való előléptetés rendkívül versenyképes, és csak az alacsonyabb szinteken eltöltött hosszú szolgálati idő után történik, biztosítva, hogy a felső vezetők széleskörű tapasztalattal rendelkezzenek a pártállami bürokrácia számos területén, és bizonyítottan eredményesek legyenek. Ennek következtében olyan rendszer alakult ki, amely Bell szerint ma már sok szempontból jobban működik, mint egy tipikus demokrácia: a politika kialakítása magában foglalja a rendszeres helyi kísérletezést és kiigazítást, és a következők szerint történik.

⁶ Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York: Free Press, 1992); id. a., 2017. december | 181

Political Order and Political Decay, 354-385; és id. a., "Reflections on Chinese Governance," *Journal of Chinese Governance* 1, no. 1 (2016): 379-391, valamint az említett folyóirat különszámában összegyűjtött válaszok.

a legfontosabb prioritások, mint például az infrastruktúra kiépítése, az immunizáció és a karantén, valamint a családtervezési intézkedések gyors és hatékony végrehajtása; és a vezetők gyors és hatékony válaszokat tudnak adni a gazdasági kihívásokra, mint például a 2008-2009-es globális pénzügyi válság idején.

Bell nem hallgatja el a jelenlegi kínai politikai rendszer számos gyengeségét, beleértve a széles körű korrupciót és a hatalommal való visszaélést, a vezetés konzervativizmusát és potenciális megcsontosodását, valamint a rendszer legitimitációs deficitjét a rendszeren kívüliek körében. Úgy érvel azonban, hogy Kína számára az a legígéretesebb jövő, amelyben a rezsim technokrata megoldásokat talál ezekre a problémákra, ahelyett, hogy a választási demokráciát vezetné be, annak velejáró hátrányaival együtt. Ahelyett, hogy Dániába igyekezne eljutni, Bell szerint a KNK jövője abban rejlik, hogy "eljut Szingapúrba".

Az előzetes kiválasztás kontra utólagos ellenőrzés: A kínai modell Hiányosságok a demokráciáról

Sajnos Bell számára a *The China Model* című könyvben a politikai meritokrácia mellett felhozott érvek nem valószínű, hogy bárkit is meggyőznek, aki nem a kínai (vagy legalábbis a szingapúri) rendszer védelmezője. Bell komoly erőfeszítéseket tesz, hogy normatív érveket dolgozzon ki az egyszemélyes, egy szavazat demokrácia ellen, és mivel tudja, hogy közönségének nagy része térdre rogyó felháborodással fog reagálni egyes állításaira, óvatos, szerény prózában halad előre, amelyet kiterjedt idézetekkel támaszt alá. Ennek ellenére sok minden van ebben az érvelésben, ami kritizálható, kezdve Bell furcsa konfuciusus megszállottságától a "társadalmi harmónián" és attól, hogy nehezen tudja pontosan megmondani, milyen tulajdonságok a legkívánatosabbak a politikai vezetőkben, egészen a demokráciákban a valós világból kiválogatott gyakorlatok és egy idealizált meritokrácia ravasz összehasonlításáig.⁷

Ha jobban belegondolunk, Bell fő állítása egyszerű: a demokrácia túl gyakran hoz létre rossz vezetőket, akik ostoba dolgokat tesznek. Vagy, a delegációelmélet nyelvén szólva, a demokrácia *előzetes képessége*, hogy jó embereket válasszon ki a kormány vezetésére, elég pocsek. "A választási demokráciák választópolgárainak többsége" - állítja - "beleértve a gazdag és tehetős liberális demokráciákat is, nem teljesít jól a politikai vezetők kiválasztásában, akik motiváltak és képesek bölcs politikát folytatni olyan területeken, mint a gazdaság és a tudomány".⁸ Az általános választójoggal rendelkező választási rendszer bízik abban, hogy a választók racionálisan cselekszenek az érdekeik érvényesítésében, és tudják, hogy mik ezek az érdekek - mégis erős empirikus bizonyítékok vannak arra, hogy a legtöbb választó legtöbbször egyiket sem teszi meg. Ennek következtében olyan vezetőket kapunk, akik rövid távú haszonszerzés érdekében kerülnek a nehéz döntéseket, figyelmen kívül hagyják a szakmai és tudományos szakértelmet a

⁷ A kritikák egyik csoportját lásd a *Perspectives on Politics* 14, no. 1 (2016): 147-161 című 2017. december | 183

szimpóziumban, valamint Tao Wang könyvkritikáját az *Asian Journal of Comparative Politics* 1, no. 4 (2016): 385-387. Lásd még Simon Sihang Luo, "The China Model: Political Meritocracy and the Limits of Democracy", *Asian Journal of Political Science* 25, no. 1 (2017): 151-154.

⁸ Bell, *The China Model*, 22.

a nem praktikus ideológiai elvek vagy a "zsigeri érzések" javára, és a társadalmi identitás és a párhűség, nem pedig a témák alapján szólítják meg a választókat.⁹ (A választásoknak ez a meglehetősen nihilista víziója természetesen nem csak Bellre jellemző; H. L. Mencken társadalomkritikus egy évszázaddal ezelőtt úgy határozta meg a demokráciát, mint "egy elméletet, amely szerint a köznép tudja, hogy mit akar, és megérdemli, hogy jól és keményen megkapja".¹⁰).

Ezzel szemben Bell sokkal kevesebbet tud mondani arról, hogy a demokráciák hogyan kezelik a vezetőkre való delegálás másik részét: az *utólagos* ellenőrzést. Igaz, Donald Trump korában nem tűnik kis dolognak az a tendencia, hogy a választások rossz vezetőket szülnek, akiket aztán hosszabb időre magunkkal ragadunk. De ahogy a Trump-elnökség eddig is mutatja, a demokráciáknak számos más mechanizmusa is van, amelyek erőteljesen korlátozzák és alakítják a választott tisztségviselők - még a rossz tisztségviselők, akik hülyeségeket akarnak csinálni - ösztönzőit, hogy a közérdeknek kedvező intézkedéseket tegyenek, és megakadályozzák azokat, amelyek nem.¹¹

Valójában *A kínai modellben* a demokrácia kritikájának nagy része egy vékony karikatúrán alapul, amely inkább az Egyesült Államok kortárs demokratikus gyakorlatára, mint a demokrácia általános formájára irányul.¹² Ez a szinte kizárólagos összpontosítás az amerikai rendszerre Bell könyvének egyik alapvető gyengeségét tükrözi: azt, hogy nem veszi figyelembe a mai világ demokráciái közötti hatalmas intézményi eltéréseket. Politikai teoretikusok és más akadémikusok, politikusok és közvéleményt képviselő polgárok már régóta tisztában vannak azokkal a problémákkal, amelyeket Bell a demokrácia velejáró hibáinak tart, és kidolgozták a módját, hogy enyhítsék, ha nem is oldják meg mindegyiket.¹³ A mai liberális demokráciák nem találták meg az ezüstgolyót e dilemmák kiküszöbölésére - távolról sem. Mégis, a világ számos demokratikus rendszerének legjobb gyakorlatát felhasználva könnyen azonosíthatunk elfogadható intézményi megoldásokat Bell számos kritikájára, anélkül, hogy feláldoznánk az alábbiakat

⁹ Larry Bartells és Christopher Achen, *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Governments* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016).

¹⁰ H. L. Mencken, *Egy kis könyv C-dűrban* (New York: John Lane, 2016), 19.

¹¹ Francis Fukuyama, "Trump Has Already Started Building a Legacy: It's Highly Negative," *Washington Post* (2017. április 28.), https://www.washingtonpost.com/opinions/trump-has-already-started-building-a-legacy-its-highly-negative-2017/04/28/4260bb9a-25e9-11e7-bb9d-8cd6118e1409_story.html (hozzáférés: 2017. július 12.).

¹² Azzal, hogy Bell azt állítja, hogy az amerikai rendszer hibái azt mutatják, hogy maga a demokrácia is eleve hibás, akarva-akaratlanul vagy szándékosan a kínai vezetőket is visszhangozza. Lásd Chris Buckley, "For China's Leaders, U. S. Election Scandals Make the Case for One-Party Government", *New York Times*, 2016. október 12., A10, és Sheng Zhong, "Commentary: U. S. Presidential Election Chaos Exposes Flawed Political System," *People's Daily* (2016. október 8.), <http://en.people.cn/n3/2016/1008/c90000-9123978.html> (hozzáférés: 2017. július 12.).

¹³ A fiatalabb demokráciák közötti óriási eltérésekről lásd Richard Youngs, *The Puzzle of Non-Western Democracy* (Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2015).

A demokráciák intézményi felépítéséről lásd - két példát a sok közül - a *Designing Democratic Government* című könyv fejezeteit: *Making Institutions Work*, szerk. Margaret Levi, James Johnson, Jack Knight és Susan Stokes (New York: Russell Sage Foundation, 2008), valamint Jack

H. Nagel és Rogers M. Smith (szerk.), *Representation: Elections and Beyond* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013).

az egyszemélyes, egyszavazatos általános választójog alapelve a vezetők kiválasztására.

A *Kína-modell* demokráciakritikája egy szalmabábu ellen épített ügy.

Mivel ilyen gyenge alapokon nyugszik, Bellnek a demokrácia "meritokratikus" alternatívájának kidolgozása és védelme valószínűleg a legtöbb olvasó számára szintén nem fog tetszeni. A *Kínai modell* többi része, bár érdekes részletekben és forrásokban gazdag, emellett tele van következtelenségekkel és logikai ugrásokkal, amelyek aláássák a politikai meritokrácia normatív érveit. Mindazonáltal úgy vélem, Bellnek jobb lapjai vannak, mint amit *A kínai modellben* mutat, mert olyan pragmatikus kihívást intéz a demokráciához, amelyet nem lehet egyszerűen félreállítani. Kína ma a világ legjelentősebb állama, amelynek vezetői kifejezetten elutasítják a demokráciát, és ha globális tekintélyének növekedése folytatódik, politikai rendszere valószínűleg egyre csábítóbb alternatívává válik.¹⁴

A *Kína-modell* által megválaszolatlanul hagyott kulcskérdés tehát empirikus, nem pedig normatív: mennyire van közel a KNK ahhoz, hogy "Szingapúrhoz" jusson? Ha a kínai rendszer ma valóban egy valódi meritokrácia felé halad, amelyet egy pártatlan jogrendszer kísér, akkor a liberális demokratikus modellnek ismét komoly versenytársa lehet az ideológiai színpadon. Bell azt szeretné, ha hinnénk egy szingapúri rendszer lehetőségében Kínában, amelyben egy hatékony és érdemeken alapuló közszolgálat hajtja végre a politikát, egy jól képzett és erőforrással rendelkező igazságszolgáltatás biztosítja a jogállamiság személytelen betartását, és egy közérdekű vezetés ésszerű hosszú távú terveket készít és a kollektív érdekeknek megfelelő kormányzási eredményeket hoz - egyszóval egy olyan rendszer, amely több polgárának biztosít jobb életet, mint bármely demokratikus alternatíva. Ebben az esetben a nem demokratikus rendszerek ugyanolyan gyorsan elterjedhetnek a XXI. században, mint a demokratikusak a XX. században.¹⁵ De ahol Bell kétségeket akar ébreszteni a demokráciával kapcsolatban azzal a kérdéssel, hogy "vajon a demokratikus választások jó következményekhez vezetnek-e", ott a releváns kérdés a fordítottja: Vajon a "kínai modell", ahogyan ma ténylegesen működik, szintén jó következményekkel jár-e?¹⁶

A kínai modell "jó következményekhez" vezet?

Mikro- és makroszemlélet

Személyzeti kiválasztás és ellenőrzés a kínai modellben:

Mennyire "meritokratikus" az állam?

A kínai rendszer védelmezői előszeretettel hangsúlyozzák annak meritokratikus vonásait.¹⁷ Mégis, nem egyértelmű, hogy a pártkaderrendszer valóban meritokráciaként működik-e.

¹⁴ Tyler Cowen, "China's Success Explains Authoritarian Allure," *Bloomberg* (2017. április 3.), <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-04-03/china-s-success-explains-authoritarian-ism-s-allure> (hozzáférés: 2017. július 12.).

¹⁵ E nézőpont jó képviselője Eric X. Li, "The Life of the Party: *Foreign Affairs* 92, no. 1 (2013): 2017. december | 187

34-46.

¹⁶ Bell, *The China Model*, 18.

¹⁷ Bell mellett lásd Eric X. Li, "Why China's Political Model Is Superior", *New York Times*, "A kínai politikai modell kiváló". (2012. február 16.), <http://www.nytimes.com/2012/02/16/opinion/why-chinas-political->

a gyakorlatban, vagy hogy ez már egyáltalán nem ebbe az irányba mutat. Igaz, hogy a politikai rendszer legtekintélyesebb posztjain az iskolai végzettség, az életkor és a cikluskorlátok könnyörtelen "felfelé vagy kifelé" nyomást gyakorolnak, és hogy a rossz teljesítményértékeléssel rendelkező párttagokat szinte soha nem léptetik elő. Ezen túlmenően kevés bizonyítékunk van arra, hogy az előléptetések valóban a "legjobb" vezetőkhöz jutnak el, és nem csak a legjobb kapcsolatokkal rendelkezőkhöz. A hercegek - a korábbi csúcsvezetők gyermekei - aránytalanul nagy száma a jelenlegi vezetésben arra utal, hogy a családi kötelek túlságosan nagy befolyással bírnak a párton belüli karrierépítésre.¹⁸ A gyakorlatban számos módja van annak, hogy az aspiránsok kijátsszák az előléptetési rendszert. Például a hamis vagy felfújt tudományos bizonyítványok elterjedtek, ami problémát jelent a minőségellenőrzésben, mivel mindenki önéletrajza egyformának tűnik!¹⁹ Másrészt az előléptetésre pályázó helyi tisztviselőket még mindig viszonylag szűk körű kritériumok alapján értékelik: a helyi bruttó hazai termék (GDP) növekedése, az infrastruktúra fejlesztése, a családtervezési célok betartása és a társadalmi stabilitás megőrzése.²⁰ És mivel jellemzően nem szolgálnak túl sokáig egy adott pozícióban, a rendszer hajlamos arra, hogy a rövid távú növekedést és a hivalkodó infrastrukturális projekteket a hosszú távú fenntarthatósággal vagy a kevésbé fényes reformokkal szemben jutalmazza a tisztviselőket; mire a számla esedékessé válik, a felelősök már továbbálltak.²¹ Ráadásul a közhivatalok személyes haszonszerzés céljából történő kihasználása könnyen megvalósítható anélkül, hogy lebuknánk, és ezért általában nem káros a karrierre. Talán a legkárosabb, hogy a helyi káderek által elkövetett korrupció magába az előléptetési rendszerbe is belenyúlik, ahol még Hszi Csin-ping is bírálta a hivatalok nyílt megvásárlását és eladását.²² Összességében egy olyan rendszer képe rajzolódik ki, amely nagyon messze van a szingapúri ideáltól, és az idő múlásával sem kerül közelebb hozzá.

Minxin Pei új könyvében, a *China's Crony Capitalism (Kína cinkos kapitalizmusa)* című könyvben érvel: *The Dynamics of Regime Decay (A rendszer hanyatlásának dinamikája)* című könyvében, hogy Kína politikai rendszere aligha meritokratikus. Pei, a kaliforniai Claremont McKenna College politológusa karriert csinált a kínai rendszer visszataszítóbb aspektusainak tanulmányozásából és kritikájából. A *China's Crony Capitalism* több mint két évtizedes kutatásának csúcspontja, amelynek nagy része a kínai sajtóban és a hivatalos udvari és pártforrások széles körében megjelent korrupciós jelentéseken alapul. Ez az anyag különösen alkalmas a kínai államban tapasztalható korrupció politikai gazdaságtanának leírására, amit Pei nagyszerűen tesz.

model-is-superior.html (hozzáférés: 2017. július 12.), valamint Anbang Hu, *The System of Collective Leadership in China* (Peking: Zhongguo renmin daxue chubanshe, 2013).

¹⁸ Cheng Li, *Kínai politika a Xi Jinping-korszakban: A kollektív vezetés újraértékelése* (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2016), 30.

¹⁹ Bruce Dickson, *A diktátor dilemmája: A Kínai Kommunista Párt túlélési stratégiája* (New York: Oxford University Press, 2016), 252.

- ²⁰ Pierre Landry, *Decentralizált tekintélyelvűség Kínában*: (New York: Cambridge University Press, 2009), 80-115.
- ²¹ Gang Guo, "China's Local Political Budget Cycles", *American Journal of Political Science* 53, no. 3 (2009): 621-632.
- ²² Pei, *China's Crony Capitalism*, 78.

Pei szerint a mai Kínában a "cimborakapitalizmus" burjánzik, amelyet úgy definiál, mint "olyan rendszert, amelyben a kapitalisták értékes haszonbéréket szereznek az államtól". Ami a KKP számára még aggasztóbb, Pei azt is állítja, hogy maga a pártállamon belüli hatalom is eladó: a hivatalos kinevezéseket rendszeresen kenőpénzért cserélik el, ami a rendszer meritokratikus törekvéseinek megcsúfolása. A pártfunkcionáriusok ilyen szintű rabló korrupciója viszonylag új a KKP-ban: míg a Deng Xiaoping által a Mao utáni pártreformok után bevezetett kisebb korrupció egyre gyakoribbá vált, a reformkorszak első évtizedében a hivatalos visszaélések csak ritkán jártak több pártfunkcionárius széleskörű "összejárásával", hogy saját meggazdagodásukat célzó terveket hajtsanak végre. Pei például 1990 előtt szinte egyáltalán nem talál "összejárás" (*wo'an* vagy *chuang'an*) miatt feljelentést az újságarchívumokban.²³ Ehelyett ezek a gyakorlatok az 1990-es évek elején jelentek meg két alapvető reform eredményeként, az egyik gazdasági, a másik politikai.²⁴ A gazdasági reform a közvagyon ellenőrzésének helyi szintre történő decentralizálását célozta, anélkül, hogy tisztázta volna a tulajdonjog tényleges tulajdonjogát. Ennek következtében a kormánytisztviselők és a jó kapcsolatokkal rendelkező üzletemberek kihasználhatták ezt a kétértelműséget azáltal, hogy magáncélra kisajátították az állami tulajdont, különösen a földet, a természeti erőforrásokat és az állami tulajdonban lévő vállalati eszközöket. Az a politikai reform, amely megnehezítette e gyakorlatok felderítését és megakadályozását, az volt, hogy a legtöbb helyi önkormányzati tevékenység feletti elsődleges hatalmat a vertikálisan felépített, a tartományi vagy központi kormányzati szintű tisztviselők ellenőrzése alatt álló bürokráciától a horizontálisan felépített, a helyi párttitkár ellenőrzése alatt álló helyi önkormányzatokra ruházták át.²⁵ Ennek az eltolódásnak a megkönnyítése érdekében a párt kinevezéseinek korábbi "két szintről lefelé" rendszerét egy "egy szintől lefelé" rendszerrel váltották fel, amely a helyi pártfőnököknek tényleges ellenőrzést biztosít a legtöbb kinevezés felett a saját hatáskörükön belül. Ennek eredményeként drámaian megnőtt a helyi pártfőnökök autonómiája és felelőssége, és egy kivételesen erős pártfőnöki kar jött létre. hivatal, amelynek tekintélyét kevés, vagy egyáltalán nincs horizontális ellenőrzés alá vonva.²⁶

E rendszer gazdasági következményei jól ismertek: azáltal, hogy a helyi vezetők széleskörű autonómiát kaptak a gazdaságpolitika terén, beleértve a helyi önkormányzatok azon jogát, hogy a növekedésből származó gazdasági többlet nagy részét megtarthassák, a KKP nagy erejű ösztönzőket teremtett a települések számára a fejlődés előmozdítására és a beruházások vonzására.²⁷ Ezzel szemben a *politikai* következményei kevésbé

²³ Ibid., 8.

²⁴ A korrupció 1990-es években és azon túl tapasztalható megnövekedéséről lásd még Andrew Wedeman: *Double Paradox: Rapid Growth and Rising Corruption in China* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2012).

²⁵ A kínai bürokratikus szóhasználatban ez azt jelentette, hogy a legtöbb ügynökség vezető kapcsolata - a *lingdao guanxi* - a vertikálisról a horizontálisra változott - a *ciao a kuai-ra*; lásd Kenneth Lieberthal, *Governing China: From Revolution through Reform*, 2nd szerk. (New York: Cambridge University Press, 2004), 191. oldal. 2017. december | 191

York: W. W. Norton, 2004), 186-188.

²⁶ Pei, *China's Crony Capitalism*, 71-74, és Landry, *Decentralized Authoritarianism in China*, 37-57.

²⁷ Yuen Yuen Ang, *How China Escaped the Poverty Trap* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2016).

széles körben és teljes mértékben megbecsülték. A helyi párttitkárok közel teljes körű felhatalmazása komoly elszámoltathatósági problémát vetett fel, amelyet soha nem sikerült teljes mértékben megoldani - nem a helyi vezetők elszámoltathatóságát az emberek felé, akiket állítólagosan szolgálnak, mert ez soha nem volt cél, hanem a párttisztviselők elszámoltathatóságát a politikai rendszerben magasabb pozícióban lévő feletteseik felé. A probléma ezekben a kapcsolatokban az információ aszimmetriája: a magasabb szintű tisztviselőknek korlátozott ismereteik vannak arról, hogy mit tesznek az alacsonyabb szintű tisztviselők, és kevés hatékony eszközzel rendelkeznek viselkedésük ellenőrzésére. Így a helyi párttisztviselők rendszeresen kihasználhatták a közvagyonhoz való hozzáférésüket magánjövedelemszerzésre, és nem kellett attól tartaniuk, hogy lelepleződnek és megbüntetik őket. Még ha a magasabb szintű vezetők tudomást is szereznek az ilyen visszaélésekről, valószínűleg szemet hunynak, mert valószínűleg maguk is részt vesznek hasonló gyakorlatokban! Úgy tűnik, hogy a hivatali korrupció a rendszer egyik jellemzője, nem pedig hibája: ahogy Melanie Manion leírta, az ösztönző struktúra "eleve korrupcióra ösztönöz".²⁸

A demokráciáknak rengeteg módja van arra, hogy enyhítsék az ilyen ellenőrzési problémákat, ha azok felmerülnek. Az első és legkézenfekvőbb a közvetlen választásokon keresztül: gyakorlatilag a rendszer magasabb szintjein lévő vezetők helyett a helyi polgárok lesznek a megbízók. Néhány, bár nem minden demokráciában választanak helyi tisztségviselőket a polgármesterek, iskolaszék, seriffek, bírák, sőt, még a vízügyi körzetek igazgatótanácsait is. De még ha félretesszük is a választások lehetőségét, a demokratikus rendszerek jellemzően számos más lehetőséggel is rendelkeznek a kormányzati szereplők viselkedésének befolyásolására, és érdekeik jobb összehangolására a rendszer csúcán lévő választott megbízókkal. A szabad sajtó beszámolhat a hivatali visszaélésekről, és felhívhatja a felsőbb vezetők figyelmét. A civil társadalmi csoportok (nonprofit szervezetek és szervezett érdekképviseletek) figyelemmel kísérhetik a bürokratikus intézkedéseket, megpróbálhatják befolyásolni a kormányzati döntéseket, és riadót fújhatnak, ha az eredmények nem az ő elképzeléseik szerint alakulnak. A magánszemélyek bírósági úton pert indíthatnak a kormányzati szervek ellen. Emellett a kormányzati megbízók olyan szabályokat és eljárásokat írhatnak elő, mint az átláthatósági törvények, a nyilvános meghallgatásokra vonatkozó követelmények és a bejelentők védelme, amelyek megkönnyítik e külső szereplők, valamint maguk a köztisztviselők számára, hogy a kinevezett tisztviselők helytelen viselkedését jelentsék.²⁹

A KKP alapvető problémája ma az, hogy a jelenlegi rendszerben az elszámoltathatóság összes ilyen mechanizmusa vagy gyenge, vagy pedig

²⁸ Melanie Manion, *Corruption by Design*: (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2009). Lásd még Wedeman, *Double Paradox*; Mayling Birney, "Decentralization and Veiled Corruption under China's 'Rule of Mandates'", *World Development* 53 (2014): 55-67; és Bo

Rothstein, "The Chinese Paradox of High Growth and Low Quality of Government: The Cadre Organization Meets Max Weber," *Governance* 28, no. 4 (2015): 533-548.

²⁹ E probléma klasszikus munkája Mathew D. McCubbins, Roger G. Noll és Barry R. Weingast, "Administrative Procedures as Instruments of Political Control", *Journal of Law, Economics, & Organization* 3, no. 2 (1987): 243-277. A delegálás és az elszámoltathatóság problémáinak szélesebb körű bemutatását a demokráciákban lásd Roderick D. Kiewiet és Mathew D. McCubbins, *The Logic of Delegation* (Chicago: University of Chicago Press, 1991).

vagy nem létezik, és a fél megakadályozta a hatékony alternatívák kidolgozását.³⁰ A közvetlen választásokat már korán bevezették a faluvezetők esetében, és néhány esetben kiterjesztették a települési szintre is, de ezek elterjedése azóta leállt, sőt, visszafordult; ma már az a konszenzus, hogy a helyi választások a legtöbb esetben nem alkalmasak arra, hogy a helyi párttitkárokat felelősségre vonják.³¹ A média kereskedelmi forgalomba hozatala és elterjedése az elszámoltathatóság egy másik ígéretes útját kínálta, beleértve a helyi kormányzati visszaélésekről szóló merész oknyomozó riportokat, de ez a tevékenység mindig is csak szigorúan tiltott keretek között volt megengedett - részletek és egész történetek cenzúrázhatók egy szeszélyből, a témák egyre bővülő körét tilos publikálni, és a felső vezetők viselkedése és magánélete szigorúan tabu.³² Azzal, hogy Hszi Csin-ping alatt a párt szisztematikusan megszigorította a kisebb és nagyobb médiumok feletti ellenőrzést, az elszámoltathatóságnak ez a mechanizmusa még gyengébbé vált.³³ A civil társadalom szereplői a kínai középosztály növekedésével együtt szaporodtak, de mindig is kényelmetlenül éltek a lenini pártállam árnyékában, ami Xi alatt csak még bizonytalanabbá vált. Míg a rezsim némi toleranciát tanúsított a szociális szolgáltatásokat nyújtani kívánó civil társadalmi csoportokkal szemben, az utóbbi években egyre szigorúbban lépett fel azokkal szemben, mint például az ügyvédek vagy a jó kormányzásért felelős egyesületek, amelyek közvetlenül próbálják ellenőrizni az állam ügynökeit és szembeszállni velük, még akkor is, ha olyan párttagokra hívják fel a figyelmet, akik kirívóan helytelenül cselekednek.³⁴ Hasonlóképpen, bár vannak bizonyítékok arra, hogy a pártatlan jogalkalmazás gyakoribbá vált a polgári jogvitákban, amelyekben a

³⁰ Vagy, hogy McCubbins, Noll és Weingast kifejezésével éljek, a kínai rendszer elszámoltathatósági mechanizmusai egyrészt erősen alulfinanszírozottak, másrészt többnyire "rendőrájárók"; a KKP eleve gyanakvó a "tűzjelzőkkel" szemben, még akkor is, ha azok értékes információs rövidítéseket kínálnak.

³¹ Melanie Manion, "The Electoral Connection in the Chinese Countryside", *American Political Science Review* 94, no. 6 (1996): 736-748; Kevin J. O'Brien és Lianjiang Li, "Accommodating 'Democracy' in a One-Party State: Introducing Village Elections in China," *China Quarterly* 162 (2000): 465-489; valamint Kevin J. O'Brien és Suisheng Zhao, szerk., *Grassroots Elections in China* (New York: Routledge, 2014). Több biztató bizonyíték is van arra, hogy a helyi népi kongresszusi választásokon a növekvő verseny értelmes, bár korlátozott ellensúlyt jelent a helyi párttitkárok számára. Lásd Ying Sun, "Municipal People's Congress Elections in the PRC: A Process of Cooptation", *Journal of Contemporary China* 23, no. 85 (2014): 183-195, és Melanie Manion, *Information for Autocrats: Representation in Chinese Local Congresses* (New York: Cambridge University Press, 2016).

³² Daniela Stockmann, *Media Commercialization and Authoritarian Rule in China* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2013).

³³ Edward Wong, "Xi Jinping's News Alert: Chinese Media Must Serve the Party," *New York Times*, 2016. február 23., A1.

³⁴ Lásd Nancy Tang, Keith Hand, Eva Pils, Taisu Zhang és Thomas Kellogg, "China's 'Rule by Law' Takes an Ugly Turn," *Foreign Policy* (2015. július 14.), <http://foreignpolicy.com/2015/07/14/chinas-rule-by-law-takes-an-ugly-turn-rights-lawyers-crackdown-xi-jinping/> (hozzáférés: 2017. július 12.), valamint "Champions Chained: A Crackdown on Independent Lawyers Is a Setback for the Rule of Law in China," *Economist* (2017. június 17.),

<https://www.economist.com/news/leaders/21723420-why-xi-jinping-fears-experience-uppity-taiwan-chinas-crushing-independent-lawyers> (hozzáférés: 2017. július 12.).

az állam nem közvetlen fél, a büntetőügyekben és a politikailag érzékeny kérdéseket érintő ügyekben az ügyészség és a bíróságok szilárdan a KKP tisztviselőinek ellenőrzése alatt maradnak.³⁵ Hu Jintao alatt a rezsim tett néhány szerény lépést az átláthatóság és az eljárási méltányosság fokozása felé azért, hogy a helyi önkormányzatokat arra ösztönözte, hogy tegyék közzé a törvényeket és rendeleteket az interneten, tartsanak nyilvános meghallgatásokat és végezzenek közvélemény-kutatásokat a főbb szakpolitikákról, sőt, még a deliberatív demokrácia kísérleteibe is belekezdtek. Xi alatt azonban ezek a kezdeményezések is megrekedtek vagy visszavonták őket.³⁶

Ehelyett, ahogy Pei hosszasan leírja, a KKP fő fegyvere a rossz viselkedéstől való elrettentés érdekében a Fegyelmi Ellenőrző Bizottság (DIC). A DIC szervei a rendszer minden szintjén léteznek, és a földrajzi illetékességi területükön belül a párttagok által elkövetett mindenféle visszaélés kivizsgálásáért felelősek. A DIC-ek kialakítása azonban biztosítja, hogy felügyeleti szervként alapvetően hibásak. Először is, minden egyes DIC az egy szinttel feljebb lévő DIC-nek és a helyi párttitkárnak is beszámol; mivel a párttitkár a helyi DIC vezetője felett áll, ez utóbbi gyakorlatilag nem indíthat vizsgálatot a párttitkár jóváhagyása nélkül. Így a párttitkárok és a védelmük alatt álló személyek a gyakorlatban érinthetetlenek, kivéve a magasabb szintű DIC által folytatott vizsgálatot. Viszonylag egyszerű lenne ezt az elszámoltathatósági vonalat tisztán vertikális kapcsolattá alakítani, de a párt a párttitkárok ellenállása miatt a rendszer minden szintjén elkerülte ezt a változtatást.³⁷ Másodszor, ahogy Pei megjegyzi, a DIC-ek nagyon rosszul vannak ellátva: a kis létszám még egy tartományi szintű bizottságban is biztosítja, hogy csak a nekik jelentett legprioritásabb ügyekkel tudnak foglalkozni, és hogy inkább reaktív nyomozó szervként működnek, mint megelőző "csapdás" műveletekben. Például 2014-ben egy tipikus prefektúrai szintű DIC-nek mindössze négy irodája volt, mindegyikben három fővel, ez négy millió ember és 275 000 párttag illetékességi területét fedte le!³⁸

A helyi tisztviselők ellenőrzésére és a hivatali visszaélések felderítésére szolgáló egyéb mechanizmusok még kevésbé hatékonyak. A KNK-ban a legegységesebb a petíciós rendszer (*xinfang*), egy olyan intézmény, amely a császári kínai gyakorlatban gyökerezik, és amely alternatív jogi utat biztosít a polgárok számára, hogy panaszt tegyenek a pártok ellen.

³⁵ Jonathan Kinkel és William Hurst, "Review Essay - Access to Justice in Post-Mao China: *Journal of East Asian Studies* 11, no. 3 (2011): 467-499, valamint Yuhua Wang, *Tying the Autocrat's Hands: The Rise of Rule of Law in China* (New York: Cambridge University Press, 2015).

³⁶ Jonathan R. Stromseth, Edmund J. Malesky és Dimitar D. Gueorguiev, *China's Governing Puzzle: Enabling Transparency and Participation in a One-Party State* (New York: Cambridge University Press, 2017). Az átláthatósági és hatékonysági reformok 2012 utáni visszavágásáról lásd 276-299.

³⁷ Xuezi Guo, "A korrupció ellenőrzése a pártban: China's Central Discipline Inspection Commission," *China Quarterly* 219 (2014): 597-624.

³⁸ Pei, *China's Crony Capitalism*, 74-75. Pei azt is megjegyzi, hogy a 2012 novembere és 2013 októbere között letartóztatott nyolcvanhárom prefektusi vagy annál magasabb szintű

tisztviselő közül egyet sem fedett fel korábban a helyi DIC vagy folytatott vizsgálatot.

vagy állami tisztviselők. A petíciók azonban szinte soha nem hatékonyak helyi szinten, ahol a panaszok célpontjául szolgáló párttisztviselők közül sokan a helyi petíciós irodákat is felügyelik, és még akkor is ritkán járnak sikerrel, ha a petíciót benyújtók egészen Pekingig mennek.³⁹ A hatékony, pártatlan panasz- és vitarendezési rendszer hiánya - akár a petíciók, akár a hivatalos jogrendszer révén - kevés más lehetőséget hagy az elégedetlen polgároknak, mint a szervezkedés és az utcára vonulás. Ennek következtében az elmúlt két évtizedben Kínában megugrottak a helyi tisztviselők visszaélései elleni tüntetések és zavargások, amelyek célja jellemzően nem a politikai rendszer megváltoztatása volt, hanem a figyelem felhívása a helyi tisztviselők helytelen viselkedésére - amit Kevin O'Brien "jogos ellenállásnak" nevezett.⁴⁰ Az, hogy a tiltakozásnak ez a sajátos formája ennyire elterjedt a KNK-ban, nemcsak a politikai rendszerben a lefelé irányuló elszámoltathatóság majdnem teljes hiányát tükrözi, hanem a párt *utólagos* ellenőrzési rendszerének intézményi gyengeségeit is.⁴¹

Összehasonlító szempontból különösen furcsa a kínai politikai rendszer kialakításában, hogy nincsenek más mechanizmusok a helyi tisztviselők ellenőrzésére és a korrupció korlátozására - olyanok, amelyek más, nem demokratikus környezetben hatékonyak bizonyultak. Például Németország és Japán - mindkettő olyan modellt, amelyet a kínai reformerek a múltban inspirációként tekintettek - jóval a demokratikus elszámoltathatóság intézményeinek bevezetése előtt pártatlan, hierarchikus, professzionális állami bürokráciát fejlesztett ki hatékony belső ellenőrzési és felügyeleti hatóságokkal.⁴² A hadiállapot idején Tajvanon nem kevesebb, mint tíz különálló nyomozó szerv működött a polgári bürokráciában (pl. a Nemzetbiztonsági Hivatal, az Ellenőrző Jüan és az Igazságügyi Minisztérium Nyomozó Irodája), a KMT-ben (a Központi Bizottság Hatodik Osztálya) és a biztonsági szolgálatokban (pl. a Katonai Rendőrség Nyomozó Irodája), amelyek a helyi tisztviselőktől függetlenül működtek, és amelyek segítségével nyomon lehetett követni a párttagok, helyi politikusok és más köztisztviselők viselkedését.⁴³ Szingapúr és Hongkong, bár a kínai hagyományoktól nagyon eltérő jogi hagyományok szerint működnek, szintén sikeres korrupcióellenes reformokat hajtottak végre, amelyek nagy képességű, fegyelmezett és becsületes közszolgálatokat alakítottak ki, és mindezt demokratikus reformok bevezetése nélkül.⁴⁴

³⁹ Xujun Gao és Jie Long, "On the Petition System in China," *University of St. Thomas Law Journal* 12, no. 1 (2015): 34-55, valamint Xi Chen, *Social Protest and Contentious Authoritarianism in China* (New York: Cambridge University Press), 87-133.

⁴⁰ Kevin O'Brien, "Rightful Resistance", *World Politics* 49, no. 1 (1996): 31-55, valamint Kevin O'Brien és Lianjiang Li, *Rightful Resistance in Rural China* (New York: Cambridge University Press, 2006).

⁴¹ A rezsimnek a tömeges korrupcióellenes kampányokra való folyamatos támaszkodásáról és az alapvető intézményi reformoktól való idegenkedéséről lásd még Wenfang Tang, *Populist Authoritarianism: Chinese Political Culture and Regime Sustainability* (Oxford: Oxford University Press, 2016).

⁴² Fukuyama, *Politikai rend és politikai hanyatlás*, 66-80, 335-353.

⁴³ Sheena Greitens, *Diktátorok és titkosrendőrségük: Diktátorok: Kényszerintézmények és állami erőszak* (New York: Cambridge University Press, 2016), 75-111.

Az ilyen autokráciák sikere a korrupció megfékezésében arra utal, hogy a KKP valószínűleg képes lenne további elszámoltathatósági intézményeket kialakítani a pártállami rendszeren belül anélkül, hogy veszélyeztetné az egypárti uralmat. Eddig azonban kevés bizonyíték van arra, hogy a legfelsőbb vezetők érdekelték lennének egy ilyen alapvető reformban. Ehelyett a párt ellenőrzési rendszereinek megváltoztatása többnyire a peremeken való bütykölést jelentette, például amikor Wang Qishan, a Központi Fegyelmi Ellenőrző Bizottság vezetője és Xi Jinping szövetségese megkötötte, hogy a tartományi DIC-ek vezetői más tartományból származzanak, mint az általuk felügyelt tartomány, és így kevésbé valószínű, hogy kapcsolatban álljanak a helyi összejátszó hálózatokkal. De ez és más intézkedések, amelyeket Wang a legutóbbi korrupcióellenes kampány során vezetett be, nem kezelték a legnyilvánvalóbb érdekellentétet: a DIC vezetője továbbra is a párttitkárnak van alárendelve minden egyes településen.⁴⁵ A pártvezetők Xi Jinpingtől kezdve azt mondhatják, hogy a korrupciót a KKP-t fenyegető egzisztenciális veszélynek tekintik, de a tetteik mást sugallnak: azt, hogy a helyi tisztviselők számára - bizonyos keretek között - továbbra is teljesen rendben van, ha a politikai hatalmat és az állami tulajdont személyes vagyonná alakítják át.

A kínai modell terhei: Kína növekedése valóban "példa nélküli"?

Mivel a pártvezetők látszólag közömbösen viszonyulnak a korrupció ösztönzőihez, felmerül a kérdés, hogy szerintük ez végső soron sokat számít-e a rendszer túlélési esélyei szempontjából. Kelet-ázsiai rokonaihoz, Tajvanhoz, Dél-Koreához, Hongkonghoz és Szingapúrhoz képest a kínai fejlődési állam nem különösebben meritokratikus, pártatlan vagy a jogállamiság tiszteletben tartásán alapuló, és kevés jelét mutatja annak, hogy ezek irányába mozdulna el. De akkor mi van? Ha az uralkodó elitnek sikerül óriási javulást elérnie az életszínvonalban az ország lakosságának nagy része számára, akkor tényleg a politikai rendszer igazságtalanságán, önkényességén és a mindent átható korrupcióján kell-e fanyalognunk a jelen pillanatban? Talán ez egy szükséges rossz volt, elkerülhetetlen mellékhatása annak a folyamatnak, amely beindította Kína növekedési gépezetét - azt a növekedést, amely az 1980-as évek óta emberek százmillióit emelte ki a mélyszegénységből. Az életszínvonal javulása valóban olyan nagymértékű volt, és Kína részesedése a világ népességéből olyan nagy, hogy az elmúlt három évtizedben a *globális* mélyszegénység csökkenésének háromnegyedét ez tette ki.⁴⁶ Kína szegénységcsökkentési eredményei joggal váltottak ki sok dicséretet.

⁴⁴ Szingapúrról lásd Tan Ah Leak, "The Experience of Singapore in Combatting Corruption", *Curbng Corruption: A nemzeti integritás építésének modellje felé*, szerk. Rick Stapenhurst és Sahr J. Kpunde (Washington, DC: Világbank, 1999). Hongkong 1970-es évekbeli korrupcióellenes erőfeszítéseiről lásd: Manion, *Corruption by Design*, 27-83.

⁴⁵ Pei, *China's Crony Capitalism*, 75.

⁴⁶ "Szegénység: (2013. június 1.), <https://www.economist.com/news/briefing/21578643-world->

has-astonishing-chance-take-billion-people-out-extreme-poverty- 2030-not (hozzáférés: 2017. július 12.).

a fejlesztési körökben, még akkor is, ha ugyanezek az emberek közül sokan elítélik a környezetvédelem és az emberi jogok megsértése terén elért megdöbbentő eredményeit.

Mindazonáltal, a kínai "gazdasági csoda", ahogyan gyakran nevezik, előzmények nélküli? A KNK valóban "hosszabb ideig növekedett gyorsabban, mint bármelyik ország a történelemben", ahogy Scott Kennedy állította egy nemrégiben megjelent kommentárjában?⁴⁷ Egy szóval: nem. Kína hatalmas, és a pusztas létszámot tekintve, akiknek az életét ilyen rövid idő alatt ilyen drámai mértékben javította, gazdasági felemelkedése valóban páratlan a világtörténelemben. De ez az egyetlen dolog, ami valóban egyedülálló Kína fejlődési eredményeiben. Ha az egy főre jutó kínai gazdasági növekedést nézzük, az elmúlt harminc év eredménye semmivel sem lenyűgözőbb, mint amit a korábbi "csodagazdaságok", Dél-Korea, Tajvan, Hongkong és Szingapúr - és előttük Japán - értek el a nagy növekedés éveiben.⁴⁸ Ráadásul a többi ázsiai állam gyors fejlődése a kínai modell legnagyobb negatívumai nélkül következett be: a környezet masszív és tartós romlása, a népességnövekedés és a mozgás drákói ellenőrzése, valamint a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek erőteljes növekedése, amely napjainkban is töretlenül folytatódik. Valójában, ha a különböző más kelet-ázsiai fejlődő államok eredményeit vesszük szemügyre, Kína gyors modernizációja meglehetősen hétköznapiak tűnik. A nagyfokú egyenlőtlenséget és a gyenge jogi rendszert tekintve akár azt is mondhatnánk, hogy *alulteljesített*.

Stein Ringen, az Oxfordi Egyetem szociológiai professzor emeritusa ezt a központi érvet képviseli *A tökéletes diktatúra* című könyvében: *Kína a 21. században*⁴⁹. Ringen kívülállóként közelít a témához: nem Kína-szakértő a képzettsége, hanem az európai demokratikus jóléti államok szakértője, aki évekkel ezelőtt a dél-koreai fejlesztési tapasztalatok feltárására is szakosodott.⁴⁹ Erre az összehasonlító háttérre támaszkodik

⁴⁷ Scott Kennedy, "China's Economic Reforms Have Hit a Wall", *Real Clear World* (2017. május 11.), http://www.realclearworld.com/articles/2017/05/11/chinas_economic_reforms_have_hit_a_wall.html (hozzáférés: 2017. július 12.). Ezt az állítást még olyan politológusok is kritikátlanul ismételték, akik nem Kína-szakértők; lásd például Jack Snyder, "The Modernization Trap", *Journal of Democracy* 27, no. 2 (2017): 80.

⁴⁸ A "gazdasági csoda" kifejezést valójában ezekre a korábbi esetekre találták ki, nem pedig Kínára. Lásd John M. Page, "A kelet-ázsiai csoda: *World Development* 22, no. 4 (1994): 615-625, valamint Dana Rodrik kritikái választát: "King Kong Meets Godzilla: The World Bank and the East Asian Miracle", 944. sz. a CEPR Discussion Papers 1994-es számában. Dél-Koreáról lásd M. Shahid Alam, "The South Korean 'Miracle': Examining the Mix of Government and Markets," *Journal of Developing Areas* 23, no. 2 (1989): 233-258. Tajvanról lásd Alice Amsden, "The State and Taiwan's Economic Development", in *Bringing the State Back In*, szerk. Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer és Theda Skocpol (New York: Cambridge University Press, 1985). Japánról lásd P. B. Stone, *Japan Surges Ahead: The Story of an Economic Miracle* (New York: Praeger, 1969).

⁴⁹ Stein Ringen, Huck-ju Kwon, Ilcheong Yi, Taekyoon Kim és Jooha Lee, *The Korean State and Social Policy: How South Korea Lifted Itself from Poverty and Dictatorship to Affluence and Democracy* (New York: Oxford University Press, 2011).

a kínai rezsिम fejlődési eredményeinek valóban eredeti és általában meglehetősen sötét értékelését. Ami Kínában "elkápráztatja", írja Ringen, "az nem a növekedés mint olyan, bár a megfigyelők gyakran azt hiszik, hogy az, hanem a nagyság. Kína többet nyom a latban, mint például Dél-Korea, és nem azért, mert felülmúlta Dél-Koreát, ami nem így van, hanem azért, mert olyan nagy".⁵⁰ A méret mellett Ringen rámutat egy másik kérdésre is, amely nem kap elég figyelmet a kínai politikai rendszer elemzéseiben: a lehetőségköltésekre. A kínai rezsिम teljesítményének tisztességes értékeléséhez nem csak azt kell alapul venni, amit nyújt, hanem azt is, amit elvesz. Ha elkezdjük megbecsülni, hogy mekkora ez a költség, és milyen viszonylag csekély előnyöket nyújt az átlagpolgárnak cserébe, a "kínai modell" sokkal kevésbé tűnik lenyűgözőnek. Ringen amellett érvel, hogy a kínai rendszert a jóléti állam egy formájaként kell értékelnünk, amelyben a közpolitika célja, hogy minimális jövedelemszintet biztosítson, csökkentse a gazdasági bizonytalanságot, és minden állampolgár számára - osztályától vagy státuszától függetlenül - azonos alapszintű egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtson. Ez az a mérce, amire "a kínai modellnek válaszolnia kell... összhangban... a kínai államot felnőttként kezelve".⁵¹ A KNK képes arra, hogy a közjó biztosításának szentelje magát, és a kínai vezetők szándékait megértő ember szerint ez motiválja őket. Mégis, a rendszer messze elmarad minden ésszerű jóléti állami normától mind a bevételstervezés, mind pedig a szolgáltatásokat nyújt.

A bevételi oldalon Ringen két olyan jellegzetességet emel ki, amelyek ellentmondanak a rezsिम indítékainak jóindulatú értelmezésének. Először is, a kínai állam magas adórendszert működtet, amely a fejlett országokéhoz hasonlítható, ha a számos költségvetésen kívüli áramlást is figyelembe vesszük. Másodsor, a rendszer erősen regresszív: a jövedelem és a tulajdon - az adórendszer legprogresszívebb részei - alacsony tényleges adókulccsal adóznak, míg a közvetett és a tevékenységi adók, például az értéknövelt hozzáadottérték-adó (HÉA) terhei aránytalanul, sőt, egyes esetekben nagyon súlyosan a társadalom legszegényebbjeit sújtják. Ezek a jellemzők együttesen biztosítják, hogy az adórendszer kevésbé képes "módosítani a piaci erők játékát", és végső soron inkább rontja, mint enyhíti a piac okozta egyenlőtlenségeket. Egyszerűen fogalmazva, "a kínai államért való fizetés terhei nemcsak regresszív módon, hanem erősen regresszív módon oszlanak meg...[A kínai sajátosságokkal rendelkező államkivonás... a maga nemében...".⁵²

A juttatások oldalán a szolgáltatások nyújtásának fő módja a társadalombiztosítás, amely ismét "nagyjából reprodukálja a piaci egyenlőtlenségeket". Az olyan szolgáltatások, mint az egészségügyi ellátás és az oktatás "továbbra is költségesek és megfizethetetlenül drágák a szegény emberek számára", a szegényeknek nyújtott szociális szolgáltatások "hiányosak, önkényesek vagy nem léteznek", a legjobb ellátási színvonal általában csak azok számára elérhető, akik

⁵⁰ Stein Ringen, *A tökéletes diktatúra: Kína a 21. században*st (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2016), 30.

⁵¹ *Ibid.*, 131.

⁵² *Ibid.*, 162.

akik jó kapcsolatokkal rendelkeznek, vagy fizetnek értük, és "a rendszer széttagoltsággal és egyenlőtlen bánásmóddal jellemezhető", megosztottsággal a köz- és magánalkalmazottak, a rendszeres és illegális munkavállalók, a városi és vidéki lakosság, valamint a "hivatalos" városi lakosok és a városi *hukou-val* nem rendelkező "nem hivatalos" migránsok között.⁵³

A legmegdöbbentőbb és legaggasztóbb azonban a rendszer által a gazdaságra rótt erőforrás-terhek teljes körű elszámolása, mind jövedelemben, mind munkaerőben kifejezve. Óvatos becslések szerint a kínai GDP 25-30 százalékát a hivatalos adózáson keresztül veszik el. Ezen felül a költségvetésen kívüli bevételek a földügyletek (6-7 százalék), az állami tulajdonú vállalatok (SOE) átutalt nyeresége (0,5 százalék) és a társadalombiztosítási díjak (5-6 százalék) formájában a gazdasági teljesítmény további 11-13 százalékát emésztik fel, így a hivatalosan elismert állami bevételek a teljes GDP 35-40 százalékára emelkednek. Ezen a szinten a Kínai Népköztársaság már kivételesnek tűnik a fejlődő gazdaságok között, és a bevételi oldalon inkább a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) magas adókkal és magas juttatásokkal rendelkező országaihoz, például Kanadához vagy Hollandiához hasonlít.

Ez csak a kezdet. Ringen igyekszik hangsúlyozni, hogy a munkabérek elnyomásából - részben a hukou-rendszer működése, részben az érdemi kollektív alkupozíció hiánya, részben pedig a munkáltatók durva, szisztematikus alulfizetése révén - hatalmas összegek származnak. Egyszerűen fogalmazva, "a munkaerőpiacok politikailag manipuláltak".⁵⁴ Ez a bérelnyomás számos olyan következményhez vezet a kínai gazdaság számára, amelyek sokkal szélesebb körben ismertek és elismertek, mint a fő okuk: a tőke és a munkaadók növekvő hozamai, az állami vállalatok növekvő nyereségessége, valamint a beruházások tartósan magas szintje és a fogyasztás alacsony szintje a növekedés hasonló szakaszában lévő más gazdaságokhoz képest. Ennek az "alulfizetésből származó előnynek" egy része az állami vállalatokhoz és a munkaadókhoz, egy része pedig a magánvállalkozásokhoz áramlik, ahol ez gyakorlatilag az üzleti élet állami támogatását jelenti. A gazdaságra nehezedő nettó állami teher azonban meglehetősen súlyos - Ringennek becslése szerint a GDP további 10-15 százalékát teszi ki.

A rendszer más módon is kivonja a bevételeket. A legismertebb talán a megtakarítások közvetett adója. Kínában a világon a legmagasabb a háztartások megtakarítási aránya, a rendelkezésre álló jövedelem elképesztő, 50 százalékát teszi ki. Ugyanakkor az átlagpolgárok befektetési lehetőségei eleve meglehetősen korlátozottak. A tőkekontroll megakadályozza, hogy a legkifinomultabb (és a legjobb kapcsolatokkal rendelkező) befektetők kivételével minden más befektető jelentős összegeket vigyen a tengerentúlra, így a hazai megtakarítóknak három alapvető lehetőségük marad: bankok, részvények vagy ingatlanok. A bankok messze a legkevésbé kockázatosak, de a kínai állam ezekből a pénzekből is kiveszi a részét, mind kifejezetten a betétek kamataira kivetett 20 százalékos adó révén, mind pedig hallgatólágosan azáltal, hogy mesterségesen alacsony kamatokat fizet

ugyanezekre a betétekre. Valójában

⁵³ Ibid., 131-132.

⁵⁴ Ibid., 154.

ingatlanok, a helyi önkormányzatok a vidéki és mezőgazdasági területek városi használatra történő átalakításából származó gazdasági haszon nagy részét elnyerik - és mégis továbbra is óriási hiteket vesznek fel a folyó kiadások fedezésére, ami a GDP további nagyjából 5 százalékát teszi hozzá a rendszer bevételehez. Ringen becslése szerint ezeknek a kiadásoknak a fele olyan projektekre megy el, amelyek nem jövedelmezőek, és kifizetetlen adósságokat halmoznak fel, ami a GDP további 2-3 százalékával növeli a kínai polgárok nettó terheit. Ehhez jönnek még a helyi illetékek és díjak költségei, valamint a hivatalos korrupció miatt kirótt jelentős üzleti költségek, amelyek a GDP további egy-egy százalékát teszik ki. A legmegdöbbentőbb, hogy Ringen szerint a párt- és szakszervezeti tagdíjak elég jelentősek ahhoz, hogy saját soruk legyen a számlán, valószínűleg a GDP egy százalékát meghaladó mértékben, tekintve, hogy a KKP és más párt- vagy államhoz kötődő szervezetek teljes tagsága legalább 500 millió embert tesz ki.

Ha mindezt összeadjuk, akkor a reáljövedelem 55-67 százalékát a rezsim fogyasztja el! Ez azt jelenti, hogy minden tíz jüanból, amit egy embernek meg kellene keresnie, öt és hét jüan megy az államnak. A teljes kép egy olyan kínai államról szól, amely "magasan fejlett, és a kitermelésben és adózásban a második helyen áll. [De] az adakozásban elmaradott az adóügyi és adminisztratív kapacitásához képest."⁵⁵ Így magyarázva a "kínai modell" a következő

megdöbbentően kegyetlen, nemcsak a politikai dimenziók, például a polgári szabadságjogok tekintetében, amelyek nyugaton oly sok figyelmet és elítélést kapnak, hanem pusztán az elosztási következményei tekintetében is.

Összességében Ringen eredeti, meggyőző és meglehetősen elmarasztaló értékelést készített a kínai rendszerről. A "kínai modell" jelenlegi változata nem olyan, amely más országok, vagy akár maguk a kínaiak többsége számára is vonzó lehet. Ringen rávilágít arra, hogy ez mit jelent a mai Kínai Népköztársaság természetével kapcsolatban:

Ez egy olyan rezsim, amelynek nagyon is szüksége van a diktatórikus irányításra. Az az állítás, hogy a stabilitás érdekében diktatórikusnak kell lennie, nem állja meg a helyét. Azért kell diktatórikusnak lennie, mert ez egy olyan állam, amilyen, mert mohó, hogy mit és hogyan vesz el, és mert fukar, hogy mit és hogyan ad. Egy ilyen rendszer nem lenne lehetséges, ha az emberek beleegyezésétől függne.⁵⁶

Mégis túléli. A következő témám az lesz, hogy pontosan *hogyan* sikerül ennek a rendszernek a hatalmas politikai, társadalmi és gazdasági költségek ellenére az irányítás alatt maradnia.

⁵⁵ Ibid., 164.

⁵⁶ Ibid.

Jogos a kínai modell? Hogyan látják a kínai polgárok a rendszert

Tekintettel arra, hogy a kínai állam milyen hatalmas, bár nagyrészt rejtett terhet ró a társadalomra, Marty Whyte metaforáját kölcsönvéve arra számíthatunk, hogy a hivatalos közélet nyugodt felszíne alatt egy "társadalmi elégedetlenségi vulkánra" bukkanunk.⁵⁷ Legalábbis azt kellene látnunk, hogy az átlagpolgárok a jelenlegi rendszer elszámoltathatóságának növelését támogatnák valami olyasmin keresztül, ami jobban hasonlít a "nyugati" demokráciára - többpárti választások, rendszeres hatalomváltás, sajtó- és gyülekezési szabadság, és így tovább -, ha lenne választásuk.

Mégis kiderült, hogy ez nem így van, ahogy Bruce Dickson mutatja be *A diktátor dilemmája: A Kínai Kommunista Párt túlélési stratégiája* című könyvében. Dickson, a George Washington Egyetem politikatudományi professzora, a kínai pártállam szerkezetének és alkalmazkodóképességének régi szakértője, ebben a könyvében éles szemmel elemzi, hogyan tartják fenn a rendszert a gyakorlatban. *A Diktátor dilemmája* című könyv központi tézise az, hogy a rendszer jól dokumentált hiányosságai ellenére a KKP mint egyedüli kormánypárt meglepően rugalmas, és nem valószínű, hogy belülről omlik össze, vagy az irányíthatatlanná váló társadalmi felfordulás miatt bukik meg. A KKP-nak koherens stratégiája van a politikai túlélésre, amelynek három fő szempontja van: az elnyomás, a legitimáció és a kooptáció. Nagyobb mértékben támaszkodik a második és a harmadik, és kevésbé az elsőre, mint ahogy azt széles körben értékelik.

Dickson a közvéleménykutatás és a másodlagos forrásanyagok kombinációját használja fel, hogy vegyes képet fessen a rezsिम hatalomra kerüléséről. A negatív oldalon a rezsिम hatalmas és kemény elnyomásra képes, és ezt a hatalmat rutinszerűen és széles körben alkalmazza. Mindazonáltal Dickson szerint az elnyomást az utóbbi években szelektívebben alkalmazzák, mert költséges: munkaerőt és pénzügyi forrásokat emészt fel, egyre nagyobb hírnévvesztéssel jár, és azzal a kockázattal jár, hogy olyan emberekkel kerül szembe, akik a rezsिम potenciális támogatói. Ehelyett a legitimáció és a kooptáció egyre fontosabb szerepet játszik a KKP pártállam fenntartásában.

Először is, a rezsिम jelentős látens támogatást élvez a kínai átlagemberek körében, annak ellenére, hogy hatalmas pénzügyi terheket és drákói korlátozásokat ró a személyes szabadságjogokra. A rezsिम támogatottsága pozitívan függ a személyes és a háztartás pénzügyi helyzetétől: az elégedettség azok körében a legerősebb, akiknek a jövedelme növekszik, és az elmúlt három évtized hatalmas gazdasági növekedési rátái miatt az elmúlt években szinte mindenkinek nőtt a személyes jövedelme.⁵⁸ A közjavak biztosítása szintén fontos része a rendszer legitimációs alapjának. Míg a közjavak és közszolgáltatások terén hatalmas eltérések vannak a települések között, amelyek pozitívan hatnak

⁵⁷ Martin King Whyte, *A társadalmi vulkán mítosza: Perceptions of Inequality and Distributive Injustice in Contemporary China* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2010).

⁵⁸ Kevésbé intuitív módon Dickson azt is megállapítja, hogy a gazdasági növekedés maga már nem az elsődleges alapja a gazdasági növekedésnek. A GDP növekedése nem korrelál függetlenül a rezsim támogatottságával, ha valaha is az volt.

a helyi jóléthez kapcsolódóan a kínaiak nagy többségének nettó ellátási szintje is emelkedett, és az állam ugyanakkor támogatta a felsőoktatási lehetőségek masszív bővítését, ami az autokráciákra (bár nem az ázsiai fejlődő államokra) nem jellemző. Összességében, bár Dickson vitája hangvételében merőben különbözik Ringenétől, a rendszer stabilitásával kapcsolatban hasonló megállapításokat tesznek: a közjavak és szolgáltatások biztosítása összességében erősítette a KKP támogatását, annak ellenére, hogy a szociális jólét és az oktatás terén továbbra is jelentős egyenlőtlenségek tapasztalhatók.⁵⁹

Másodszor, a KKP egésze meglepően jól követi a közvéleményt: számos módja van arra, hogy visszajelzéseket gyűjtsön az átlagpolgároktól és a párttagoktól egyaránt, és azokat beépítse a legfelsőbb szintű döntésekbe. A párt folytatja a Deng Hsziao-ping évei alatt újjáélesztett "demokratikus centralizmus" hagyományát, amely szerint a legtöbb jelentős politikai javaslatról széles körű konzultációt folytatnak, és széles körben kísérletezett új módszerekkel a költségvetési prioritásokkal és politikai kezdeményezésekkel kapcsolatos visszajelzések bekérésére, mint például a 2009-es nagyszabású nemzeti egészségügyi reform esetében.⁶⁰ A párt arra is törekedett, hogy nagyobb átláthatóságot teremtsen a kormányzati munkában az új, nyílt kormányzati információkra vonatkozó szabályozások és a nyilvános meghallgatás követelményének új jogszabályokba való beépítése révén.⁶¹ Ezek a csatornák együttesen lehetővé teszik, hogy a pártelit meglehetősen jól tájékozott legyen az állami politikákkal és intézményekkel kapcsolatos közvélemény véleményéről.

Harmadszor, a Mao-korszak óta bevezetett számos politikai reform együttesen alapvetően megváltoztatta az állam és a társadalom viszonyát, növelve a független cselekvés lehetőségét és kiterjesztve a személyes szabadságjogok gyakorlati terjedelmét. Ezek közé tartozik a civil társadalom bővülése. Miközben a KKP leninista szervezetként igyekszik ellenőrizni és manipulálni a civil társadalom minden szervezetét, bizonyos tevékenységi területeken engedélyezte autonóm létezésüket.⁶² Dickson különbséget tesz az általa "Civil társadalom I"-nek nevezett – **gazdasági**, kulturális és társadalmi tevékenységek, amelyeket az állam megtűr, sőt támogat - és a "Civil társadalom II"-nek nevezett – **nyíltan** politikai szervezetek között, amelyeket az állam elnyom. Azok a szervezetek, amelyek a kettő közötti határon mozognak, jellemzően kényes tánca keverednek a pártállami apparátussal, amely maga is megosztott lehet.

⁵⁹ Azzal a tágabb kérdéssel kapcsolatban, hogy mi magyarázza a rezsím látszólag magas szintű legitimitását, lásd még Bruce Dickson, Pierre F. Landry, Mingming Shen és Jie Yan, "Public Goods and Regime Support in Urban China," *China Quarterly* 228 (2016): 859-800; Bruce Gilley, "Legitimacy and Institutional Change: The Case of China," *Comparative Political Studies* 41, no. 3 (2009): 259-284; Bruce Gilley és Heike Holbig, "The Debate on Party Legitimacy in China: A Mixed Quantitative/Qualitative Analysis," *Journal of Contemporary China* 18, no. 59 (2011): 339- 358; és Baogang Guo, *China's Quest for Political Legitimacy: The New Equity-Enhancing Politics* (Lanham, MD: Lexington Books, 2010).

⁶⁰ Dickson, *A diktátor dilemmája*, 111-112.

⁶¹ Lásd különösen Stromseth et al., *China's Governance Puzzle*, 26-59, 153-191.

⁶² Lásd még Dan Mattingly, *When Civil Society Serves the State: The Politics of Development in Rural China (A fejlesztés politikája a vidéki Kínában)*, könyv kézírata hamarosan megjelenik.

e csoportok értékét illetően: egyes hivatalok hasznos szövetségeseknek tekintik őket, akik szakértelemmel és munkaerővel segítik a helyi önkormányzatokat a központból érkező, finanszírozás nélküli megbízások kezelésében; mások fenyegetésként tekintenek rájuk. A központ azért is hajlamos a civil társadalmi szervezeteket kedvezőbbnek tekinteni, mint a helyi önkormányzatokat, mert ezek a csoportok segíthetnek enyhíteni az óriási információs problémákat, amelyekkel a központnak szembe kell néznie. A KKP az utóbbi években nagyobb hangsúlyt fektetett arra is, hogy a pártellenőrzést kiterjessze az autonóm szervezetekre, ahelyett, hogy egyszerűen szétzúzná őket. Ennek érdekében drámaian megnőtt a KKP magánvállalatokban és civil szervezetekben működő fiókjainak száma, és a párt még a korábbi ideológiai tabukkal is szakított azzal, hogy magánvállalkozókat toborzott a KKP-ba. Így a magánvállalkozások és az egyre sokszínűbb és erőteljesebb civil társadalmi szektor felemelkedése nem ássa alá szisztematikusan a párt szervezeti koherenciáját vagy ellenőrzési körét.

Végül, és talán ez a legmeglepőbb, úgy tűnik, hogy a legtöbb kínai polgár a "demokráciát" lényegesen másképp értelmezi, mint a nyugati liberális demokráciákban. A Dickson-felmérés válaszadói valószínűleg elutasították a pluralizmus, a versenyválasztás és a több politikai párt mint a demokratikus politika alapvető összetevőinek gondolatát. Ezzel szemben a többség úgy vélte, hogy a kínai rendszer e jellemzők nélkül is egyre demokratikusabbá válik, és optimisták voltak abban, hogy a jövőben még magasabb szintű demokráciát fognak elérni.⁶³ Ráadásul ez a nézet pozitívan függött a jövedelemtől - a modernizációs teoretikusok várakozásaival ellentétben a gazdagabb válaszadók *nagyobb* valószínűséggel gondolták úgy, hogy a rendszer demokratikus. (Itt zárul be a kör Daniel Bellhez: a meritokrácia jobb elnevezése talán a "demokrácia kínai jellemzőkkel" lenne.)

Dickson úgy találja, hogy a mai napig nincs bizonyíték arra, hogy a rendszer ellen a népesség megmozdult volna, bármilyen súlyosak is legyenek a rejtett költségek és a korlátozások. Bár "sok kínai elégedetlen lehet a jelenlegi politikai rendszer számos aspektusával, de nincsenek meggyőződve arról, hogy a demokrácia jobb alternatívát kínálna. Minden a dolgokat figyelembe véve a status quo sok kínai számára nem is tűnik olyan rossznak."⁶⁴ Dickson tehát arra a következtetésre jut, hogy a KKP uralma - legalábbis jelenleg - kevésbé sebezhető a közvetlen kihívásokkal szemben, és ellenállóbb a gazdasági vagy politikai sokkokkal szemben, mint azt a pesszimisták gondolják.

Stabil a kínai modell? A kínai rendszer jövője

Hol maradunk tehát? Kína megállíthatatlanul felfelé ívelő pályán van? Létrehozott egy új politikai modellt, amely a "poszt-demokratikus" korszakba vezeti a világot? Kénytelen lesz-e a növekvő nemzeti hatalmát latba vetni, hogy megpróbálja átalakítani

⁶³ Dickson, *A diktátor dilemmája*, 266.

⁶⁴ *Ibid.*, 309.

a fennálló globális rendet? Vagy inkább lassulás, stagnálás vagy összeomlás felé tart, amelyet a féktelen korrupció, a nyugtalan polgárok és a kormányzó elit növekvő félelme az alulról jövő fenyegetésektől húz lefelé?

A kínai rendszerrel kapcsolatos legmondosabb kutatások sem adnak ma végleges választ ezekre a kérdésekre. Ehelyett a kínai rendszer rendkívül bonyolult képet mutat a finom erősségekkel és tartós gyengeségekkel, és ha az elemzők nem értenek egyet jelenlegi jellegét és jövőbeli pályáját illetően, ahogy Dickson fogalmaz, az azért van, mert

a rendelkezésre álló információk kétértelmű jellege... a Pártban és a kínai politikai rendszer egészében egyaránt vannak a sorvadás és az alkalmazkodás elemei. Hogy melyik az elsődleges és melyik a másodlagos, melyik van a felerősödés vagy a hanyatlás útján, ez a vita lényege. Ha az adatok megdönthetetlenek lennének, nem lenne vita.⁶⁵

Mindazonáltal véleményem szerint a kínai politikai rendszerrel kapcsolatos legújabb kutatások határozottan alátámasztanak két olyan következtetést, amelyek fontos és meglehetősen baljós következményekkel járnak a rendszer jövőjére nézve. Először is, a KKP nem "jut el Szingapúrba" — azaz nem épít ki egy erősebb, pártatlanabb jogi rendszert, és nem javítja az elszámoltathatóságot és az ellenőrző intézményeket a pártállami bürokráción belül. Másodsor, ennek következtében rosszul van felkészülve a demográfiai és a gazdasági tevékenység formáiban bekövetkező mélyreható változások kezelésére, amelyek a horizonton túl vannak.

Meritokrácia és jogállam demokrácia nélkül? A szingapúri délibáb

Az első következtetés az, hogy Kína ma semmivel sincs közelebb ahhoz, hogy "Szingapúrba jusson", mint két évtizeddel ezelőtt. A rendszert továbbra is egy erős, hierarchikusan szervezett pártszervezet uralja, amely széleskörű hatalmat ruház át a helyi vezetőkre, nagy követelményeket támaszt velük szemben, és korlátozott felügyeletet biztosít mindaddig, amíg azok betartják a párt alapvető diktátumait. A KKP egésze egyértelműen képes reagálni a közvéleményre, tanulni a politikai kísérletezésből, kooptálni vagy elnyomni a potenciális ellenfeleket, valamint azonosítani és támogatni a tehetséges vezetőket. Mégis, kevés előrelépést tett a helyi tisztviselők ellenőrzésére és a hatalommal való kirívó visszaélések ellenőrzésére szolgáló intézmények megerősítése terén. A reformok, amelyek célja, hogy a tisztviselők jobban betartsák a központi törvényeket és rendeleteket, növeljék a nyomozó szervek függetlenségét, átláthatóbbá és kiszámíthatóbbá tegyék a politikai döntéshozatalt, és erősítsék a büntető- és közigazgatási jog pártatlan alkalmazását, nem sokat haladtak előre.

⁶⁵ Ibid., 23-24.

Hszi Csin-ping pártfőtitkárrá válása előtt hunyorogni lehetett, és azt állítani, hogy a tendenciák legalábbis jó irányba mutatnak, bármennyire is megállíthatóak és visszafordíthatóak ezek a gyakorlatok. Ez azonban már nem tartható álláspont. Xi alatt a rezsím anélkül indított korrupcióellenes kampányt, hogy megkísérelte volna a DIC-ek szisztematikus reformját, kiszélesítette a civil társadalmi szervezetek és érdekvédelmi csoportok elleni kemény fellépést, szigorította a cenzúrát a médiában és az interneten, és visszavonta a nagyobb átláthatóság és a kormányzásban való részvétel előmozdítására irányuló kísérleteket. Ahelyett, hogy az elszámoltathatóság új intézményeit és a pártatlan jogi korlátok tiszteletben tartását építené ki a pártállamban, Xi inkább aláássa az előző évtizedben kialakult intézményeket.⁶⁶ Nem világos, hogy a korrupció és a hivatalok megvásárlása mennyire erodálta a KKP azon képességét, hogy a legjobbakat és legokosabbakat támogassa, valamint hogy felderítse és elrettentse a rossz viselkedést. Ami világos, az az, hogy nem történt érdemi javulás. A helyi pártvezetők előtt álló ösztönzők ma nagyjából ugyanazok, mint az 1990-es évek eleje óta.

Amikor Kína japánná válik

A második következtetés az, hogy a Kínai Népköztársaság rosszul áll ahhoz, hogy a reformkori gazdasági "csoda" két pillérének - a demográfiának és az államilag irányított iparosításnak - a változásait átvészelje. Az elmúlt harminc év gazdasági fellendülésének rejtett tényezője a kedvező demográfiai profil. Az 1980-as és 1990-es években Kínában kivételesen alacsony volt az eltartottak aránya, a fiatal, legjobb munkaképes korban lévő népesség viszonylag kevés gyermekkel (részben az egygyermekes politika miatt) és nyugdíjasokkal (a kulturális forradalom alatti népességrobbanás miatt) párosult. Ez a kép azonban gyorsan változik, ahogy Kína lakossága öregszik. A munkaképes korú népesség máris csökkenni kezdett, a 2011-es 941 millióról 2014-re 916 millióra, a hatvan év felettek száma pedig folyamatosan emelkedik, a 2015-ös 200 millióról 2030-ra a becslések szerint 300 millióra. Mivel a termékenységi ráta jóval a helyettesítési szint alatt van, a munkaerőpiacra újonnan belépők száma még hosszú évekig csökkenni fog.⁶⁷

Ha megnézzük a többi kelet-ázsiai fejlődő államot - Tajvan, Dél-Korea és különösen Japán -, amelyek most a demográfiai válság kellős közepén vannak, láthatjuk, hogy mit fog jelenteni ez az átmenet a KNK számára. Japán elrettentő példává vált minden fejlett ipari ország számára: gazdasága több mint két évtizede a gazdasági stagnálás elhúzódó és sokat vitatott időszakát éli, amely szorosan összefügg az alacsony termékenység, az elöregedő munkaerő és a gyorsan növekvő számú nyugdíjasok kombinációjával. A japán társadalom elszürkülése a növekvő nyugdíjak révén óriási nyomást gyakorolt Japán költségvetési rendszerének hosszú távú fenntarthatóságára is,

⁶⁶ Carl Minzer, "China after the Reform Era", *Journal of Democracy* 26, no. 3 (2015): 129-143.

⁶⁷ Shambaugh, *Kína jövője*, 78-80.

társadalombiztosítási és egészségügyi költségek. Dél-Korea, Tajvan és Szingapúr, bár Japánnal kevésbé lemaradva, hasonlóan ijesztő hosszú távú költségvetési kihívásokkal néz szembe.⁶⁸

A másik sorsfordító átmenet, amelyet a kelet-ázsiai országok megtapasztaltak, az állam által irányított iparosításról a fejlődés utáni állami gazdaság felé való elmozdulás, amely kisebb állami szektort, a piaci erők meghatározóbb szerepét, a magántulajdonjogok pártatlan rendszerét és a szolgáltatási szektor növekedését jelenti a feldolgozóiparhoz képest. A térségbeli elődeihez hasonlóan Kína hosszú gazdasági bővülését elsősorban a feldolgozóipari tevékenység hajtotta, amelyet egyrészt az új vagy kihasználatlan inputanyagok gazdaságba való bevonása, másrészt a tőke és a munkaerő termelékenyebb ágazatokba való átcsoportosítása támogatott - például a fiatal vidéki nőknek a gyárakban dolgozó munkaerőkbe való átcsoportosítása. Ahogyan korábban Japánban, Dél-Koreában és Tajvanon, az állam aktív beavatkozása a gazdaságba az iparosítás előmozdítása érdekében az elmúlt huszonöt évben meglehetősen sikeres volt.⁶⁹

A japán, dél-koreai és tajvani esetek azonban Kína számára is figyelmeztető jelzésekkel szolgálnak gazdasági jövőjét illetően. Miután az egy főre jutó GDP szintjük nagyjából elérte azt a szintet, amit ma Kína, nehezen tudták a fejlődő állam intézményeit az új gazdasági környezethez igazítani. Az elmúlt években gazdasági sikerük a magántulajdonjogok jobb védelmét biztosító reformoktól, a jobb vállalatirányítástól, valamint a kiszámíthatóbb és stabilabb befektetési és üzleti környezetet biztosító pártatlan jogi és szabályozási rendszertől függött.⁷⁰ Ezen intézmények fejlesztésének elmulasztása a veszteséges "zombi" cégek gazdasági húzóerejéhez vezetett Japánban, IMF mentőcsomaghoz és vállalati botrányokhoz Koreában, valamint lassú növekedéshez és stagnáló bérekhez Tajvanon. Ahhoz, hogy Kína elkerülje ezeket az eredményeket, neki is meg kell erősítenie a jogrendszert, javítania kell a vállalatirányítást és a veszteséges cégek felszámolási eljárásait, tovább kell liberalizálnia a munkaerőpiacokat, és jobban kell védenie a szellemi tulajdonjogokat. A valószínű alternatíva gazdasági válság, stagnálás vagy mindkettő.

A KKP számára a legnagyobb figyelmeztetés azonban az, hogy amikor ezek az államok elkezdtek eltávolodni a fejlődési állammodellről, döntő előnyük volt: demokráciák voltak. A politikai rendszer független

⁶⁸ Lásd David E. Bloom, David Canning és Jaypee Sevilla, "Economic Growth and the Demographic Transition", National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper No. 8685, 2001. december, valamint Peter S. Heller, "Is Asia Prepared for an Aging Population?" (Felkészült Ázsia az öregedő népességre?). A Nemzetközi Valutaalap 6-272. sz. munkadokumentuma, 2006.

⁶⁹ Young Nam Cho, "Demokrácia kínai jellemzőkkel? A Critical Review from a Developmental State Perspective," *Issues and Studies* 45, no. 4 (2009): 71-106, valamint Mark Beeson, "Developmental States in East Asia: A Comparison of the Japanese and Chinese Experiences," *Asian Perspective* 33, no. 2 (2009): 5-39.

⁷⁰ Joseph Wong, "The Adaptive Developmental State", *Journal of East Asian Studies* 4, no. 3 (2004): 345-362, valamint Yin-wah Chu, szerk., *The Asian Developmental State: Reexaminations and Departures* (New York: Palgrave Macmillan, 2016).

a kormányok legitimitását a versenyválasztásokon keresztül, és a választóknak békés eszközöket biztosított arra, hogy a gazdaság rosszul alakulása esetén leválthassák a vezetést. A kínai rendszer természetesen jelenleg kizárja ezt a lehetőséget. A probléma az, hogy a KKP legitimitása nem kis részben a növekvő jólét függvénye. Ha a jövedelmek növekedése megáll, akkor a kínai rendszer óriási elosztási egyenlőtlenségei és annak ingatag normatív alapjai gyorsan politikai válsággá változtathatják a gazdasági válságot. Ha tehát valóban meg akarjuk tudni, hogy Kína merre tart, akkor nem a *When China Rules the World*, vagy a *The China Crisis*, vagy bármely más, ma a polcokon kapható szaksajtóban megjelenő könyvet kell elolvasnunk. Ehelyett egy olyan könyvet, amelyet még meg kell írni: *When China Turns Japanese*.